

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความสำคัญของปัญหา

ภาคเหนือของประเทศไทย เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ มากมาย เช่น ชาวไทยภูเขาเผ่า ม้ง เมี่ยน ลีซู อาข่า มูเซอ ปกาเกอะญอ ลัวะ เป็นต้น ม้ง เป็นชาวไทยภูเขาที่มีประชากรมากเป็นที่สอง รองจากปกาเกอะญอ ปัจจุบันพบชาวม้งกระจัดกระจายอยู่ในหลายประเทศ เช่น จีน เวียดนาม ลาว กัมพูชา ไทย ฯลฯ ถิ่นกำเนิดของชาวม้งมาจากเรื่องเล่าต่อกันมา ว่ามาจากบริเวณที่มีหิมะปกคลุมตลอดปี ในเอกสารประวัติศาสตร์ของจีนพบบันทึกเรื่องราวของม้งไว้ไม่ต่ำกว่า 5,000 ปีมาแล้ว ในช่วงที่รัฐบาลจีน กักกันตั้ง ประกาศห้ามชาวม้งใช้ภาษาและแต่งกายแบบม้ง สร้างความกดดันอย่างมากให้กับชาวม้ง เมื่อไม่สามารถต้านแรงกดดันจากรัฐ เป็นเหตุให้ชาวม้งลุกขึ้นต่อต้าน เกิดการสู้รบ แต่ด้วยกำลังที่น้อยกว่าจึงแตกกันเป็นกลุ่มย่อย ๆ เคลื่อนย้ายลงมาทางตอนใต้เรื่อย ๆ เข้ามาสู่บริเวณคาบสมุทรอินโดจีน ชาวม้งบางส่วนตกเป็นผู้ลี้ภัยสงครามถูกส่งไปอยู่ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เป็นต้น

ชาวม้งในประเทศไทย ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ใน 14 จังหวัดคือ จังหวัดพิษณุโลก เชียงราย เชียงใหม่ เพชรบูรณ์ น่าน แพร่ ตาก สุโขทัย พะเยา กำแพงเพชร แม่ฮ่องสอน ลำปาง สระบุรี และเลย ชาวม้งในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ ม้งขาว และม้งเขียว การแบ่งชื่อกลุ่มดังกล่าว แบ่งตามการเรียกชื่อเผ่าของตนเอง กล่าวคือ ม้งขาวเรียกตัวเองว่า "ม้ง เต๋อว" และม้งเขียวเรียกตนเองว่า "ม้ง จั่ว" ชาวม้งมีระเบียบสังคมที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของความเป็นเครือญาติ เริ่มตั้งแต่ครอบครัว สายตระกูลและแซ่ตระกูล โดยมีความสัมพันธ์ทางการแต่งงานเป็นเครื่องเชื่อมโยงแซ่ตระกูลต่าง ๆ ให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีเป็นของตนเองและยังสามารถรักษา ไว้ได้อย่างมั่นคง ช่วยสร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะให้โดดเด่นมากยิ่งขึ้น

ดนตรี เป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวม้ง ดนตรียังใช้บรรเลงเพื่อเป็นสื่อติดต่อระหว่างมนุษย์กับจิตวิญญาณ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าจะช่วยคลอบันดาลให้ทุกข์สุขกับคนในสังคม ดนตรียังใช้เพื่อความบันเทิง เป็นดนตรีแบบดั้งเดิมไม่มีการนำมาผสมผสานกับดนตรีในสังคมยุคใหม่ เนื้อหา มีการสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อ ตำนาน วิถีชีวิต ประสบการณ์ต่าง ๆ กล่าวได้ว่าดนตรีแต่ละอย่างต่างมีลักษณะเฉพาะ สอดคล้องเชื่อมโยงกับกฎระเบียบในสังคมที่กำหนดไว้ จากอดีตอันยาวนานทำให้ความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้หลอมรวมเป็นสังคมจนยากที่จะแยกออกจากกันได้

พื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีหมู่บ้านม้ง 5 บ้าน มีชาวม้งอยู่อาศัย 442 หลังคาเรือน ประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ดนตรีเป็นองค์ความรู้ที่มีสำคัญต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีในชุมชนม้ง ผู้วิจัยเห็นความสำคัญที่จะศึกษาดนตรีของชาวม้งในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ให้ชุมชนเลือกสรรดนตรีที่มีบทบาทหน้าที่ต่อวิถีชีวิต เช่น เคง (แคน), ข้าวโหวง (ใบไม้), ต้าบล่า (ขลุ่ย), ต้าบเล (ปี่), จาง (จิงหน่อง), เพลงร้อง เป็นต้น โดยเครื่องดนตรีที่ชุมชนเลือกสรรนั้น นำมาศึกษา รื้อฟื้นองค์ความรู้ ให้ถึงแก่นแท้ของเครื่องดนตรี การปรับประยุกต์ใช้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวม้ง เพื่อเป็นสิ่งสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี และ ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

1.2.1 ศึกษาและรื้อฟื้นองค์ความรู้เรื่องดนตรีของชาวม้งในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่

1.2.2 ปรับประยุกต์ใช้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ลือข้อมูลจากการวิจัยทั้งหมดจะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่าของชาวม้งและของชาติเป็นมรดกที่ใช้ถ่ายทอด เผยแพร่แก่นุชนม้ง

1.3.2 นำองค์ความรู้ใหม่ใช้ในกระบวนการเรียนวิชาเกี่ยวกับดนตรีชาติพันธุ์วิทยา และชาติพันธุ์วิทยา

1.3.3 นักศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ชาติพันธุ์วิทยา จะมีแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน และได้ฝึกการวิเคราะห์ ข้อมูลประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและโครงสร้างชุมชน

1.3.4 เผยแพร่ผลงานวิจัยในวารสารแก่นักวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่นวารสารคณะมนุษยศาสตร์ วารสารศูนย์ชาวเขา และห้องสมุดต่าง ๆ

1.4 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.4.1 เขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มุ่งศึกษาดนตรี บทเพลง โดยศึกษาเฉพาะเครื่องดนตรี เคง ต้าบ ต้าบล่า และเพลงร้องกึ่งเชื้อ

1.4.2 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นในเรื่องดนตรี และบริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องของชาวม้ง

1.4.3 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เน้นข้อมูลภาคสนามเป็นสำคัญ

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.5.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาดนตรีชาวม้งในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1.5.2 การใช้ศัพท์ภาษาม้งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำและอักษรไทยที่มีความใกล้เคียงเสียงเดิมมากที่สุดโดยมิได้ยึดหลักตามภาษาศาสตร์แต่อย่างใด

1.5.3 ในการบันทึกโน้ตของบทเพลง ผู้วิจัยบันทึกด้วยระบบสากล (Western Notation) แทนระดับเสียงของเครื่องดนตรี และ เสียงร้อง ซึ่งเป็นการหยาบยืมสัญลักษณ์เท่านั้น

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยได้จัดเรียงลำดับคำนิยามศัพท์เฉพาะทางดนตรีที่ใช้ในการศึกษาตามลำดับ ตัวอักษร ดังนี้

กระสวนจังหวะ (Rhythmic Pattern) หมายถึง รูปแบบจังหวะของทำนอง และ รูปแบบจังหวะของบทเพลง

กลุ่มเสียง (Pitch Group) หมายถึง เสียงที่เกิดพร้อมกัน 3 เสียงขึ้นไป

การจบวรรค (Cadential Formula) หมายถึง รูปแบบการลงจบแต่ละวรรคเพลง

การเคลื่อนที่ของระดับเสียง (Pitch Motion) หมายถึง การดำเนินของแนวทำนอง

การเน้นจังหวะ (Accent) หมายถึง การเน้นเสียงหนักของจังหวะในดนตรีม้ง

การถอดเพลง (Transcription) หมายถึง การถอดเพลงจากเสียงบันทึกดนตรีม้ง

การสั่นเสียง (Vibrato) หมายถึง เสียงที่สั่นอันเกิดจากการร้อง และบรรเลงดนตรี

ขั้นคู่เสียง (Interval) หมายถึง ระยะห่างระหว่างโน้ต 2 ตัว

โครงสร้างของจังหวะ (Rhythmic Structure) หมายถึง อัตราจังหวะ อัตราความเร็ว กระสวนจังหวะ

โครงสร้างแนวทำนอง (Melodic Structure) หมายถึง ลักษณะแนวทำนองของบทเพลงม้ง

ช่วงเสียง (Range) หมายถึง ช่วงเสียงของโน้ตต่ำสุด และโน้ตสูงของบทเพลง

ท่อนเพลง (Section) หมายถึง การแบ่งวรรคตอนของเพลงโดยอาศัยจุดพักของเพลง ซึ่งแต่ละประโยคประกอบไปด้วยสัดส่วนหรือจังหวะของท่านอง แต่ละประโยคเพลงมีจังหวะท่านองที่คล้ายกัน

โครงสร้างของจังหวะ (Rhythmic Structure) หมายถึง ส่วนของโน้ตที่ไม่มีระดับเสียง รวมถึงตัวหยุด นั่นคือ อัตราจังหวะ อัตราความเร็ว กระสวนจังหวะ

เสียงยีน (Drone) หมายถึง เสียงหรือกลุ่มเสียงที่เกิดขึ้นพร้อมท่านองเพลงและยังเป็นเสียงประสานส่วนหนึ่งของเพลงด้วย

ท่อนเพลง (Section) หมายถึง ส่วนหนึ่งของเพลง มักมีเนื้อหาเหมือนกัน

ระดับเสียง (Pitch) หมายถึง ระดับเสียงต่ำขึ้นไปสูงสุดของบทเพลง

รูปแบบโครงสร้าง (Formal Structure) หมายถึง ท่อนเพลง วลีเพลง ส่วนย่อยของท่านอง และการจบวรรคตอน

ลักษณะของท่านอง (Melodic Organization) หมายถึง องค์ประกอบ 2 ส่วนคือ 1) โครงสร้างแนวท่านอง (ช่วงเสียง ระดับเสียง การเคลื่อนที่ของระดับเสียง ขึ้นคู่เสียง กลุ่มเสียง ท่านอง สอดแทรก) และ 2) โครงสร้างของจังหวะ (อัตราจังหวะ อัตราความเร็ว กระสวนจังหวะ)

วลีเพลง (Phrase) หมายถึง หน่วยของเพลง หรือหน่วยของท่านองที่มีลักษณะจบในตัวเอง

ส่วนย่อยของท่านอง (Melodic Segment) หมายถึง การแยกส่วนให้ย่อยออกมาจากวลีเพลง

เสียงศูนย์กลาง (Tonal center) หมายถึง เสียงหลักของท่านอง

ลีลาจังหวะ (Meter) หมายถึง กลุ่มจังหวะในแต่ละห้องเพลง

อัตราความเร็ว (Tempo) หมายถึง ความช้าเร็วของบทเพลง

อัตราความเร็วของบทเพลง (Maelzel metronome หรือ Metronome marking) หมายถึง บทเพลงที่ใช้อัตราความเร็วตามเครื่องจับจังหวะ (Metronome)